

Od opiekuńczości do pomocniczości

Z perspektywy polityki społecznej

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3768

50^{lat}
Uniwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

Joanna Lustig
Marian Mitreǵa
Natalia Stępień-Lampa

Od opiekuńczości do pomocniczości

Z perspektywy polityki społecznej

Redaktor serii: Nauki Polityczne
Mariusz Kolczyński

Recenzent
Leszek Buliński

Redakcja
Katarzyna Kocur

Projekt okładki
Piotr Paczusi

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Marzena Marczyk

Łamanie
Damian Walasek

Copyright © 2018 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3501-8
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3502-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 9,5. Ark.wyd. 12,0.
Papier offset. kl. III, 90 g
Cena 22 zł (+VAT)

Druk i oprawa
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7–9, 71-063 Szczecin

Spis treści

Wstęp	7
ROZDZIAŁ 1	
Polityka społeczna — doktryny, tendencje, współczesne interakcje	9
1.1. Polityka społeczna a opiekuńczość	9
1.2. Opiekuńczość i pomocniczość w doktrynach polityki społecznej	27
1.3. Wzorce polityki społecznej	32
1.4. Społeczna gospodarka rynkowa	40
1.5. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw a pomocniczość	44
ROZDZIAŁ 2	
Pomoc społeczna — wybrane zagadnienia	51
2.1. Rola pomocy społecznej w systemie zabezpieczenia społecznego	51
2.2. Definicje pomocy społecznej	53
2.3. Modele pomocy społecznej	61
2.4. Cele pomocy społecznej	62
2.5. Zasady pomocy społecznej	64
2.6. Administrowanie pomocą społeczną	69
2.7. Świadczenia z pomocy społecznej	78
2.8. Pomoc społeczna a praca socjalna	81
ROZDZIAŁ 3	
Współpraca administracji publicznej z sektorem obywatelskim w niektórych obszarach polityki społecznej	85
3.1. Terminologia	85
3.2. Funkcje organizacji III sektora	88
3.3. Ramy prawne współpracy administracji publicznej z organizacjami III sektora Pojęcie dialogu społecznego oraz dialogu obywatelskiego	90
3.4. Formy współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3	96

3.5. Zasady współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3	97
3.6. Pozafinansowe formy współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3	99
3.7. Finansowe formy współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3	113
3.8. Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014—2020	118
3.9. Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014—2020	121
3.10. Resortowy „Program wspierający rozwiązywanie problemu bezdomności” oraz dokument „Pokonać bezdomność. Program pomocy osobom bezdomnym”	124
3.11. Potencjał wąsko definiowanego III sektora	127
3.12. Konkluzje końcowe	136
Wykaz cytowanej literatury	139
Wykaz aktów prawnych	146
Summary	150
Резюме	152

Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelnika książkę poświęconą implementacji przez państwo działań wypełniających założenia idei opiekuńczości i pomocniczości. Publikacja ta stanowi rezultat naukowych dociekań zespołu złożonego z pracowników Zakładu Polityki Społecznej Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Monografia ma charakter teoretyczno-praktyczny, bowiem zawarte w niej rozważania dotyczą zarówno teorii polityki społecznej, jak i praktyki tej działalności w Polsce. Rola polityki społecznej we współczesnym świecie nieustannie rośnie, co wynika m.in. ze zmian demograficznych, powstawania nowych problemów społecznych czy też intensyfikacji tych występujących już w przeszłości. Ponadto dyscyplina ta podlega również licznym przeobrażeniom, tak jak zmienia się katalog kwestii priorytetowych czy też sposób myślenia na temat socjalnej interwencji w sferę społeczną. Z tego też względu szczególnie istotne jest podejmowanie nieustannych studiów nad polityką społeczną, co też stanowi intencję autorów niniejszej publikacji. Naukowe dociekania przedstawione w monografii dotyczą dwóch zasad organizujących myślenie o polityce społecznej, jak i praktyczne działania podejmowane w jej ramach — reguł opiekuńczości i pomocniczości.

Publikację rozpoczynają naukowe refleksje na temat opiekuńczości i pomocniczości w polityce społecznej. Zawarto je w rozdziale pn. *Polityka społeczna — doktryny, tendencje, współczesne interakcje*. W tej części analizie poddano kwestię relacji pomiędzy polityką społeczną a opiekuńczością, a także zagadnienia o charakterze doktrynalnym. Ważną materię rozdziału pierwszego stanowi również charakterystyka modeli polityki społecznej. Rozważania zamieszczone w rozdziale wypełniają problemy społecznej gospodarki rynkowej i społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.

Rozdział drugi pt. *Pomoc społeczna — wybrane zagadnienia* zawiera kwestie związane z — wskazaną w tytule — instytucją polityki społecznej. Konstitu-

tywną regułą organizacji pomocy społecznej w państwie typu *welfare state* jest zasada pomocniczości. W pomocy wiąże się ona przede wszystkim ze sposobem wyznaczania obowiązków wielosektorowych podmiotów, które ją realizują oraz samego beneficjenta wsparcia. Rozważania zamieszczone w tej części pracy rozpoczynają określenie roli pomocy społecznej w systemie polityki społecznej i zabezpieczenia społecznego. Następnie omówione zostają problemy o charakterze definicyjnym. Kolejne istotne zagadnienia zawarte w rozdziale drugim to: podejście modelowe w pomocy społecznej, cele oraz zasady realizacji pomocy. W dalszej części ma miejsce analiza praktycznego wymiaru pomocy społecznej w Polsce — administrowania tą działalnością oraz świadczeń, które są udzielane w jej ramach. Rozdział ten zamyka wskazanie, na czym polega praca socjalna.

Zgodnie z ideą pomocniczości, państwo dobrobytu społecznego podejmuje współpracę m.in. z organizacjami pozarządowymi. Z tego też względu współcześnie mówi się o wielosektorowej polityce społecznej, a zatem o działaniach inicjowanych i w dużej mierze finansowanych przez sektor państwowy, które poza nim podejmuje również sektor rynkowy (prywatne firmy i przedsiębiorstwa) oraz tzw. III sektor (organizacje pozarządowe). Problematyka wielosektorowych przedsięwzięć wypełnia treść rozdziału trzeciego pn. *Współpraca administracji publicznej z sektorem obywatelskim w niektórych obszarach polityki społecznej*. Rozważania podjęte w tej części pracy otwierają kwestie natury definicyjnej. Następnie scharakteryzowane zostają funkcje organizacji pozarządowych oraz przepisy prawne, formy i zasady współpracy administracji publicznej z instytucjami trzeciego sektora. Istotną część pracy stanowi również analiza wybranych publicznych mechanizmów finansowania i wspierania działań organizacji pozarządowych w zakresie polityki społecznej, takich jak Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014—2020, programy pomocy osobom bezdomnym. Rozdział ten zamyka kwestia danych statystycznych, które dotyczą trzeciego sektora.

Autorzy wyrażają nadzieję, że monografia przyczyni się do pogłębienia wiedzy Czytelnika o istotnych problemach teoretycznych i praktycznych polityki społecznej, w tym przede wszystkim o jej działaniach przebiegających od opiekuńczości do pomocniczości.

Autorzy

Joanna Lustig, Marian Mitreğa, Natalia Stępień-Lampa

**From protection to assistance.
A social policy's perspective**

S u m m a r y

The book addresses social policy issues in the context of two organizing principles governing the approach towards this discipline – the principles of protection and assistance. The monograph is both theoretical and practical, since it considers social policy theory and practice in Poland. The role of social policy in the contemporary world is constantly on the increase owing to demographic changes, the emergence of new social problems or aggravation of those previously existing, among other things. Moreover, this discipline also undergoes numerous transformations, along with the changing set of priorities and the way of thinking about societal intervention in the social sphere. On this account it is essential that continuous studies of social policy be conducted, as was the authors of this study's intention. The monograph consists of three chapters. Chapter one characterizes doctrines, trends, and selected interactions in social policy. Chapter two addresses issues regarding social assistance. Chapter three examines the cooperation of public administration with the civic sector. This publication is addressed to those who have interests in matters of social policy, policymakers, particularly local governments' officials, and those representing the institutions of the Secondary and Tertiary Sectors.

Key words: social policy, protection, assistance

Иоанна Люстиг, Марьян Митренга, Наталия Степень-Лампа

**От заботы до помощи
В аспекте социальной политики**

Резюме

В работе рассматривается проблематика социальной политики в контексте двух принципов, организующих мышление об этой дисциплине, – заботы и помощи. Монография носит теоретическо-практический характер, поскольку в ней ведутся размышления, касающиеся как теории социальной политики, так и практики этой деятельности в Польше. Роль социальной политики в современном обществе стремительно растет, что обусловлено, среди прочего, демографическими переменами, появлением новых социальных проблем, а также интенсификацией тех, которые уже выступали в прошлом. Кроме того, эта дисциплина подвергается многочисленным преобразованиям, так как изменяется набор приоритетных вопросов и способ мышления на тему социального вмешательства в общественную сферу. Именно поэтому особенно важным является углубленное изучение социальной политики, к чему также стремятся авторы работы. Книга состоит из трех глав. В первой из них представлены доктрины, тенденции, избранные интеракции в социальной политике. Вторая глава поднимает вопросы, связанные с социальной помощью. В свою очередь, третья посвящена сотрудничеству публичной администрации с гражданским сектором. Книга адресована лицам, интересующимся тематикой социальной политики и принимающим политические решения, в частности, представителям самоуправления, а также институтов второго и третьего сектора.

Ключевые слова: социальная политика, забота, помощь